

Ses Sanatında Gürültü: Teknoloji ve Makine

GÜRÜLTÜYÜ SANATININ MERKEZİNE ALAN SANATÇILARI MERCEK ALTINA ALDIK.

NESLİ GÜL DURUKAN

1900’lü yılların başında fütüristlerin yegâne derdi makineleşmeyi, sürati, dinamizmi, teknolojiyi ve gençliği vurgulayan yeni bir estetik sanat algısı/dili yaratmaktı ve gürültü, müzik kapsamında bunun bir parçası olarak görünür oldu. Sanayi endüstrisinden Endüstri 4.0’a uzanan İtalya menşeli gürültü müziğinin, kendini dönemin teknolojiyle güncelleyen ve zamanın ruhunu yansıtan bir yönü var. 1913’ten beri var olan gürültü yapma makineleri bugün farklı şekillerde her yerde. Luigi Russolo’nun *Gürültü Sanatı* manifestosu ve gürültü makinelerinden (Intonarumori) John Cage’in ortamın sesine/sessizliğine kulak verdiğimiz 4’33’üne, Merzbow’un kariyeri içinde dönüm noktası olan *Gürültü Projesi*’nden Christian Marclay’in ses yerleştirmesi *Guitar Drag 2000*’ına Bruce Nauman’ın *Raw Materials*’ından Marina Rosenfeld’in *Music Stands*’ına sayısız üretimin olduğu zamanın, mekânın, makinenin ve bedeninin sesini, dönüşümünü içine alarak bir taraftan birleştiren diğer taraftan dağıtan bir janra ‘gürültü’. Yeni medya, video, film, performans ve enstalasyon gibi farklı sanat pratikleriyle de bağlantı kuran güncel sanatın gözdesi...

Hoş olmayan, yüksek, dağınık, ra-

hatsız, bozuk, birinin ya da bir şeyin çıkardığı sesler olarak bildiğimiz ‘gürültü’, ritim, melodi, harmoni yerine kakofoni, doğaçlama veya uyumsuzluğu ifade eder.¹ Gürültü sesin kendisi olarak, bir ortamı, atmosferi sunar. Kuşkusuz sesi ileten her şey gürültü müziği için bir araçtır: Makinelerin ya da nesnelerin sesi gibi... Disiplinlerarası yönü olan ses sanatı, gürültüyü bir sanat pratiği olarak sunar. Görsel sanatlarla karşılaştırıldığında ses sanatı olarak gürültü, diğer sanat formlarıyla buluştuğunda ya da kaynaştığında (etkileşimli sanat, enstalasyon gibi) daha fazla duyuya hitap ederek sanat deneyimini güçlendirir. Sesi birincil medyum olarak karşılayan gürültü, sanat formu olarak sanat deneyimini teknoloji, makine ve beden arasında bir yerde kurgulayan ya da bunlardan birine doğrudan bağlanan bir konumda... Bunu güncel sanat pratiğine aktaran, makine ve teknoloji ile ilişkisinden yola çıkan gündelik ve buluntu nesneleri sanat üretiminde kullanan ya da DIY (Do it Yourself / Kendin Yap) mantığıyla hareket eden sanatçılar da bir hayli çok. Bu bakımdan bu yazıda, teknoloji ve makine ekseninde gürültüyü doğrudan ya da dolaylı olarak sanat pratiğinin bir parçası olarak kurgulayan güncel sanatçı-

ların örnekleri mercek altına alınıyor. Karmaşık yapılara dayanan ses enstalasyonları, politik söylemli ses performansları, biyofiziksel teknolojinin kullanıldığı heykelleşen sesler ve DIY mantığıyla görünür olan etkileşimli ses üretimleri bedenin birer uzantısı olarak karşımıza çıkıyor.

Sesin ve müziğin sınırlarını zorlayarak gürültüyü yeniden yorumlayan, provokatif sesler üreten ve bunu sanat pratiğine enstalasyon ve ‘asamblaj’ dan faydalanarak aktaran Haroon Mirzada bu sanatçılardan biri. Çalışmalarının merkezinde ses, müzik ve gürültü arasındaki değişimler ve çakışmalar yer alıyor. Karmaşık enstrümanlar yaratan Mirza’nın, 2013 yılında ürettiği *Pavilion for Op-*

timisation (Optimizasyon Pavyonu) isimli çalışması duş başlığından yarı dolu bir kovaya düşen suyu gösterir. Kovaya düşen su tekrar kovadan pompalanarak içeri döner ve bu döngü durmadan devam eder. Su sesinin/ gürültüsünün başında yer alan bir mikrofon bunu kaydederek beyaz bir odaya LED şeridinden gelen bir ışık olarak aktarır. Odadaki ışık periyodik olarak azalır ve oda karanlıklaştıkça duş başlığındaki kayıtlardan oluşan beyaz gürültü hacim olarak artarak yükselir ve son bulur. Bu sürekli bir döngü içinde tekrar eder.

Sanatçıların gürültüyü kullanımları ya da yapılandırmaları, belli bir sistemin ya da söylemin içine dahil etmeleri –ki Mirza’nın çalışmalarında

Görkem Arkan, *ARMonic*, 2019,
Fotograf: Hejoon Kwak

da gözlemlenebilir–gürültünün varoluşuna dair sorgulamaları da beraberinde getirir. Yazar ve müzisyen Paul Hegarty, gürültünün tıpkı kaos teorisinde olduğu gibi belli bir mantık, biçim, doğrusallık ile olan ilişkisini yapılandırmaya yönelik bir girişim olduğunu sadece gürültü olmadığını bu sebepten de bu girişimin başarısız olması gerektiğini aksi takdirde artık ortada gürültü olamayacağını savunur.² Ancak, bu Hegarty için gürültünün müzik olmadığı anlamına gelmez, gürültüyü avangard bir girişim olarak görür. Bu noktada Mirza ile Hegarty’nin düşünceleri birleşmektedir. Mirza için “Tüm müzikler organize ses veya organize gürültüdür. Akustik malzeme düzenlediğiniz sürece, onu sadece müzik, gürültü, ses veya sadece rahatsızlık olarak tanımlayan algı ve bağlamdır” der.³

Sesin yerleşik anlayışına meydan okuyan besteci ve sanatçı Tarek Atoui’nin 2009 yılında gerçekleştirmiş olduğu performansı *Un-drum/strategies of survivingnoise* (Undrum/gürültüden kurtulma stratejileri) bu duruma işaret edebilir mi? 9. Sharjah Bienali’nin desteğiyle üretilen performans, Temmuz 2006’daki Lübnan savaşı sırasında yaşadığı üç günlük tutuklama ve işkenceye dayanıyor. Performans’ta, fiziksel ve psikolojik alıkoyma ve kuşatma durumlarını kırma girişimleriyle, müzik performansını sınırları, dizüstü bilgisayar sanatı ve elektronik müziğin çöküşü arasındaki paralellğe vurgu yapılıyor.⁴ Atoui’nin müzik kompozisyonu bilgisayar, beden, performans ve elektronik mühendisliğini harmanlıyor. Bu bir aradalık içinde Atoui’nin çalışmasının, gürültü’nün kendisini var etmeye çalıştığını görmek mümkün.

Makine nasıl ki 19. yüzyıldan bu yana gürültüyü ortaya çıkaran hammaddeyse teknoloji de gürültü müziği için daimi bir işbirlikçidir.⁵ Gürültü, günümüzde teknolojiden

beslenerek bedenin sınırlarını zorlar ve yeni deneyimlere olanak tanır. Hollandalı besteci Michel Waisvisz da bu deneyim üzerine örnek ve belki de öncü gösterilebilecek bir sanatçı. 1960’ların sonlarından itibaren elektronik müzik enstrümanlarıyla fiziksel bir dokunuş elde etmek için yepyeni yollar geliştirdi. Dokunmatik etkileşime dayalı enstrümanlar üreten sanatçı sahnede ilk kez synthesizer kullananlardan biri. Waisvisz, Amsterdam’daki Elektro Enstrümantal Müzik Stüdyosu STEIM vakfında geliştirdiği The Hands (bir hareket sensörü aleti) kullanarak son derece hassas ve fiziksel elektronik müzik performansı ile tanınıyor.⁶

Günümüz ses sanatında bu tür deneyimlerin daha ileri bir noktaya taşındığını sanatçıların üretimlerinden görüyoruz. Beden, politika, teknoloji ve ses ekseninde çalışmalarını gerçekleştiren sanatçı Marco Donnarumma biyofiziksel teknolojiye dayanan 2012’de ‘dünyanın en yenilikçi müzik enstrümanı’ seçilen Xth Sense isimli enstrümanı ile vücudun sesine kulak verir. Xth Sense, kalp, kan ve kaslardan gelen sesleri yakalar ve bunları, insan vücudunu ses ve video üretimi için dijital bir interaktif sistemle entegre etmek için kullanır.⁷

Xth Sense, bireyler tarafından başlatılan ve dünya çapında bir topluluk tarafından gelişmeye devam eden ücretsiz ve açık bir proje olması bakımından dikkat çekicidir. Bu proje katılımcıların kendi Xth Sense biyofiziksel sensörlerini sıfırdan oluşturmalarına olanak tanır.⁸

Çağdaş performans ve yeni medyayı iç içe kullanan sanatçının Xth Sense müzik enstrümanından faydalanarak ortaya çıkardığı çalışması *Ominous* ise sanat deneyimine farklı bir perspektif kazandırıyor. Bunu sadece sanat deneyimi olarak da görmemek lazım sanat nesnesinin kendisini okuma biçimimizi de sorguluyor. Donnarumma, adeta se-

si heykelleştiriyor. Çalışma, Alberto Giacometti’nin *Boşluğu tutan eller* heykelinden esinlenmiş ve bilinmeyen bir nesne sanatçının elinde kaslarının doğal ve yapay sesiyle şekilleniyor.⁹ İzleyiciler sanatçının hareketini izleyerek nesnenin şeklini hayal ederken, sonik uyarılar algısal bir bağlantıya olanak tanıyor ve görüşlerinin algılayamadığı heykeli sesle görmeye başlanıyor.

Müzikal bir yapıya sahip olmayan gürültü, belirsizlik üzerinden ilerler. Bu belirsizlik, etkileşimli bir üretime tabii olduğunda ortamla birlikte dönüşür. Disiplinlerarası çalışan, etkileşimli enstalasyonlar üreten ve teknolojiden yararlanarak bedeni bir müzik enstrümanı olarak kullanan sanatçı Görkem Arkan’ın *ARMonik* isimli doğaçlama performansı da belli bir ses kompozisyonu üzerinden ge-

Marco Donnarumma, *Ominous*, 2014, Fotoğraf: Ugo Dalla Porta

çip, onu aşarak, belirsizliğin ortamları değişiminin doğaçlaması olur). Gürültü çıkaran bu performans, sanatçının DIY mantığıyla kendi yaptığı mik tabanlı bir sisteme dayanıyor ve bu yüzden oluşturduğu sistem (ya da enstrüman) kendisine özel ve sadece kendisi çalabiliyor. Sanatçı için zaman içinde değişen dönüşen malzemeler de oluyor daha pratik, daha dayanıklı ya da daha makul olması gibi. Arkan bu süreci “yaptığın işi yaşamak” olarak tanımlıyor ve oluşturduğu sistemin ihtiyaçlara göre şekillendiğini bir noktadan sonra ‘kendisinin bir parçası’ olduğunu ifade ediyor.¹⁰

Birbirleriyle sürekli etkileşim içinde olan insan bedeni, makine, teknoloji ve ses birlikteliği gün geçtikçe beklenmedik formlar ya da kavramlar ortaya çıkarıyor. Heykelleşen ses, enstrümanlaşan beden gibi... Bu tarz etkileşimler her ne kadar güncel sanat eserlerinde bir şekilde varlığını hissettirse de bizim vücudumuza bir anda oturmuyor, akla kolay yatmıyor. Bu sanatçılar, günümüzde pek de yaygın olmayan hatta az bulunur yenilikçi bir ‘sanat disiplini’ni dile getirmeleriyle, üzerine düşündükleri, ürettikleri ve bağlı oldukları alana dair adanmışlıklarını gözler önüne seriyorlar. Ortaya çıkan üretimler, teknik olduğu kadar söylem olarak da dolu ve yeniliklere yol açmaya hazır.

NOTLAR

1

Gürültü tanımı için bkz. “Noise”, Collins (Erişim Tarihi: 15 Mart 2020) <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/noise>

2

Bkz. Paul Hegarty, Noise Music, 2006, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020) <http://projects.chass.utoronto.ca/semiotics/srb/vol%2016.1.pdf>

3

Haroon Mirza, Lisson Gallery, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020), <https://www.lissongallery.com/artists/haroon-mirza>

4

Tarek Atoui, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020), Un-drum/strategies of surviving nose, sound/noise performance, <http://daratafunun.org/?event=un-drum-strategies-of-surviving-noise>

5

Doug Van Nort, “Noise/musicandrepresentationsystems,” *Organised Sound* 11, 2, (2006):173.

6

Michel Waisvisz, <https://v2.nl/archive/people/michel-waisvisz> (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020)

7

Marco Donnarumma, Xth Sense, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020), <http://res.marcodonnarumma.com/projects/xth-sense/>

8

Daha fazla bilgi için bkz. <http://res.marcodonnarumma.com/projects/xth-sense/> (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020)

9

Marco Donnarumma, Ominous, 2012, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020) <https://marcodonnarumma.com/works/ominous/>

10

Görkem Arkan’la görüşme, 22 Mart 2020.